

Munich Personal RePEc Archive

Social security contract in favor of a third party

,

(New Bulgarian University - Sofia)

2018

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/113660/>
MPRA Paper No. 113660, posted 05 Jul 2022 04:28 UTC

ОСИГУРИТЕЛЕН ДОГОВОР В ПОЛЗА НА ТРЕТО ЛИЦЕ

Ивайло Стайков*

I. 1. Предмет на настоящия теоретичен анализ са някои особености на осигурителния договор в полза на трето лице в допълнителното социално осигуряване в контекста на ролята и механизма на правно действие на колективния трудов договор при осъществяването на този вид обществено осигуряване¹.

2. Одоговоряването на съвременното българско осигурително право е важна тенденция в неговото развитие². То е пряко следствие от разширяването на предмета на правно регулиране на този правен отрасъл, което се осъществи след 1990 г. Промените в предмета на правно регулиране се отразиха и върху метода на правно регулиране на осигурителното право. В действащото българско осигурително право, освен централизираното властническо императивно регулиране на осигурителните отношения, се прилагат и диспозитивното регулиране, както и един „смесен“ метод на регулиране, в който има властнически и диспозитивни елементи на регулиране при уредбата на един и същ правен институт³. Последните два метода на правно регулиране са характерни за ДСО във всичките му форми⁴.

---

* *Доцент по трудово право и обществено осигуряване в Нов български университет, доктор по право.*

¹ В изложението се използват следните съкращения: ДОО – държавно обществено осигуряване; ДСО – допълнително социално осигуряване; ДЗПО – допълнително задължително пенсионно осигуряване; ДДПО – допълнително доброволно пенсионно осигуряване; ДДСО – допълнително доброволно социално осигуряване; ДДОБПК – допълнително доброволно осигуряване за безработица и/или професионална квалификация; ПОД – пенсионноосигурително дружество; КТД – колективен трудов договор.

Научното изследване е съобразено с действащото законодателство към 22 ноември 2016 г.

² Вж. така **Мръчков, В.** Осигурително право. 6. изд. С.: Сиби, 2014, 394, бел. 1 под линия; **от него:** Договорът в трудовото право. С.: Сиби, 2010, 27.

³ За метода на правно регулиране на осигурителното право вж. **Мръчков, В.** Осигурително право, 30-35; **Средкова, Кр.** Осигурително право. 5. изд. С.: Сиби, 2016, 64-69.

⁴ За правната уредба на ДСО и неговите видове вж. **Мръчков, В.** Осигурително право, 115-116, 360-440; **Средкова, Кр.** Осигурително право, 275-279, 285-287, 395-397, 428-439, 472-476; **Йосифов, Н.** Правен

Навлизането на договора в правната уредба на ДСО е едно от измеренията на диспозитивния и на смесения методи на правно регулиране. Одоговоряването на осигурителното право превърна този правен отрасъл от публичноправен, в „смесен“ правен отрасъл – такъв, в който има както публичноправна, така и частноправна уредба. Тази хетерогенност на правната уредба и на прилаганите методи на правно регулиране е една от най-характерните особености на действащото българско позитивното осигурително право. Наличието на два вида общественно осигуряване според характера му – задължително и доброволно (като единият вид задължително осигуряване е и допълнително – ДЗПО), се разглежда като един от основните критерии, по които се осъществява диференциацията на правната уредба на осигурителните отношения⁵.

3. В част втора на Кодекса за социално осигуряване – ДСО, са уредени множество договори. Разграничават се две основни групи договори в ДСО – такива, които са свързани с осигурително посредничество в ДСО (договор за попечителски услуги; договор с инвестиционен посредник; договор за инвестиционни консултации относно финансови инструменти; договор с осигурителен посредник; договор между ПОД и Националната агенция за приходите във връзка със събирането на осигурителните вноски за ДЗПО), и такива, чрез които се реализира осигурителното правоотношение между осигурителния орган и осигуреното лице, а впоследствие и пенсионното

режим на допълнителното пенсионно осигуряване. – Търговско право, 2001, № 4, 5-23; № 5, 5-25; **Георгиев, Г.** Допълнителното пенсионно осигуряване в България. – Труд и право, 2001, № 1, 66-70; **Шотлеков, Ил.** Права на осигурените лица в допълнителното доброволно пенсионно осигуряване. – В: *Правната наука. Традиции и актуалност*. Пловдив: УИ „П. Хилендарски“, 2012, 453-461; **от него:** Допълнително пенсионно осигуряване – реалности и перспективи. – В: *Юбилеен сборник посветен на 80-годишнината на проф. д.ю.н. Васил Мръчков*. С.: ИК „Труд и право“, 2014, 447-468.

⁵ Вж. подробно за това **Средкова, Кр.** Диференциация правового регулирования трудовых отношений и отношений социального страхования в Болгарии. – В: *Проблемы дифференциации в правовом регулировании отношений в сфере труда и социального обеспечения*. Под ред. К. Н. Гусова. Москва: Проспект, 2009, 433-442; **Мръчков, В.** Осигурително право, 34-35.

правоотношение между осигурителния (пенсионния) орган и пенсионера в ДСО (осигурителен договор и пенсионен договор)⁶.

Втората основна група договори в ДСО е представена от: осигурителен договор за допълнително пенсионно осигуряване (за ДЗПО – чл. 124 КСО и за ДДПО – чл. 235-240 КСО); пенсионен договор в ДЗПО (чл. 169а КСО) и в ДДПО (чл. 241 КСО); осигурителен договор за ДДОБПК (чл. 304-305 КСО). Тези договори олицетворяват по същество одоговоряването на действащото осигурително право в частта му на общественото осигуряване. Чрез тяхното сключване и изпълнение се реализира в правната действителност осигурителното правоотношение между осигурителния орган и осигуреното лице в ДСО, както и пенсионното осигурително правоотношение между пенсионния орган и пенсионера в допълнителното пенсионно осигуряване⁷. Тези две осигурителни правоотношения са облигационни отношения, възникнали от договор. Те са частноправни отношения и по тази си характеристика се различават от еднотипните осигурителни правоотношения в основното задължително ДОО. Разбира се, при тяхното възникване, динамично развитие и прекратяване, има не малко публичноправни елементи. Това е следствие от действието на правния принцип за държавното регулиране и контрол върху дейността на дружествата и фондовете за ДСО с цел защита на интересите на осигурените лица и пенсионерите (чл. 120б, ал. 1

---

⁶ Вж. подробно **Стайков, Ив.** Договори в допълнителното социално осигуряване – обща характеристика. В: *Актуални проблеми на трудовото и осигурителното право*. Т. VIII. Осигурителна ли е българската осигурителна система? С.: УИ „Св. Кл. Охридски”, 2016, 122-144; **от него:** Договори за осигурително посредничество в допълнителното социално осигуряване. – *Съвременно право*, 2016, № 4.

⁷ Вж. и **Стайков, Ив.** Правното понятие за пенсионно правоотношение. – В: *Проблеми на законодателството и правоприлагането, свързани с развитието на бизнеса в Република България*. Сб. с доклади. Т. I. Годишна научна конференция 2014 г. по повод 100-годишнината от рождението на проф. Веселин Христофоров. С.: Издателски комплекс–УНСС, 2015, 84-90; **от него:** Пенсионно правоотношение – същност и правна характеристика. – В: *Юбилеен сборник, посветен на 80-годишнината на проф. д.ю.н. Васил Мръчков*. С.: ИК „Труд и право”, 2014, 427-446; За мястото на пенсионното правоотношение в системата на осигурителните правоотношения в държавното обществено осигуряване. – *Съвременно право*, 2014, № 5, 11-26.

КСО). Проявление на метода на властническо (императивно) регулиране в тази част на общественото осигуряване са: определяне на минимално необходимото съдържание на тези договори (задължителни реквизити)⁸; вторична правна уредба (освен тази в закона) на условията и реда за сключване на осигурителни и пенсионни договори, реда за изменения и допълнения в тях и условията за тяхното прекратяване, в правилника за организацията и дейността на пенсионния фонд и на фонда за ДДОБПК като задължителен негов реквизит (чл. 143, ал. 2, т. 4, чл. 228, ал. 2, т. 4 и чл. 279, ал. 2, т. 3 КСО); императивна правна уредба на преобладаващата част от правата и задълженията на страните по договора, което значително намалява свободата на договаряне и автономията на волята⁹.

II. За правилното осмисляне на правните особености на осигурителния договор в полза на трето лице в ДДСО е необходимо да се анализира правния механизъм на действие на колективния трудов договор, в който има клауза за провеждане на ДДСО на работници и служители от работодателя.

1. Колективният трудов договор е правен институт на трудовото право и има правна уредба в чл. 50-60 от КТ¹⁰. Това е нормативно съглашение

---

⁸ Едно от необходимите изисквания за издаване на разрешение за управление на пенсионен фонд или фонд за ДДОБПК, е към искането да се приложат образци на осигурителния и пенсионния договор (чл. 145, ал. 1, т. 4, чл. 218, ал. 2, т. 4, чл. 269, ал. 1, т. 3 КСО). Одобряването на съдържанието на осигурителния и на пенсионния договор е не само проява на държавен контрол и регулиране, но по същество е силно ограничаване на договорната свобода и автономията на волята. Самата идея да се представят образци на договори, които да се одобряват от държавен орган, говори, че това ще бъдат „типизирани“ договори (определянето им като такива е на проф. В. Мръчков, **Мръчков, В.** Осигурително право, 394), или както още се наричат формулярни договори (договори за присъединяване) като вид типови договори (вж. за този вид договори **Марков, М.** Облигационно право. Помагало. С.: Сиби, 2004, 65).

⁹ Освен наличието на императивна правна уредба в закона на основната част от правата и задълженията на страните по осигурителния и пенсионния договор, такава вторична правна уредба на правата и задълженията на дружеството за ДСО, на осигуреното лице, работодателите и другите осигурители, задължително трябва да се съдържа като реквизит на правилника за организацията и дейността на фонд за ДСО (чл. 143, ал. 2, т. 13, чл. 228, ал. 2, т. 17 и чл. 279, ал. 2, т. 12 КСО). Практически възможността да се договори нещо допълнително в осигурителния и пенсионния договор, което вече не е уредено в закона и правилника, е съвсем ограничена.

¹⁰ За колективния трудов договор по действащото право вж. **Василев, Ат.** Трудово право. Бургас: Бургаски свободен университет, 1997, 92-111; **Йосифов, Н.** Колективният трудов договор в България. С.: Албатрос, 2005, 101-134; **Мръчков, В.** Трудово право. 9. изд., С.: Сиби, 2015, 822-862.

между синдикална организация и работодател-осигурител, в който за случая са уредени въпроси на осигурителните отношения на работниците и служителите в частта им относно ДДСО¹¹.

Поради широкото прилагане на властническото регулиране малко е „свободното правно пространство“ за колективно договаряне по осигурителните отношения в задължителното обществено осигуряване (проф. В. Мръчков)¹². Това се отнася за основното задължително ДОО и за ДЗПО. Колективното трудово договаряне е логически възможно предвид неговата същност, и затова е и изрично уредено, в ДДПО (чл. 232 КСО) и в ДДОБПК (чл. 284 КСО). В тази част на общественото осигуряване КТД е недържавен източник на осигурителното право. По отношение на ролята на КТД в двата вида обществено осигуряване – задължително и доброволно, се разкрива една от съществените им разлики. Практически в задължителното обществено осигуряване няма въпроси, които да могат да бъдат предмет на КТД.

2. Обществените осигурителни отношения, които урежда Кодексът за социално осигуряване в своя чл. 1 имат строго определено съдържание. Във всяко осигурително правоотношение едната страна е винаги осигурителният орган (независимо дали е публичноправен или частноправен субект). Страни на КТД са синдикална организация и работодател (работодателска организация). Осигурителният орган не е колективнодоговорен субект.

---

¹¹ Анализът е сведен до сключване на КТД между синдикална организация и работодател на равнище предприятие (чл. 51а КТ). Извън предмета на анализа е сключването и действието на КТД между представителна синдикална организация и представителна работодателска организация на равнище бранш, отрасъл и община (чл. 51б и чл. 51в КТ) и възможността в него да се договорят въпроси на осигурителните отношения.

¹² **Мръчков, В.** Осигурително право, 76. Примерите, които дава проф. В. Мръчков в цит. съч., като „известен брой въпроси на осигурителните отношения, които могат да се уговарят в колективните трудови договори, без с това да се ангажира осигурителния орган“, всъщност не са осигурителни отношения по смисъла на правната уредба в КСО. Това са въпроси, които са свързани със социалните измерения при предоставяне на работната сила по трудово правоотношение. Това са обществени отношения, непосредствено свързани с трудовите или трудови отношения в широкия смисъл на това понятие. Тези въпроси безспорно могат да бъдат предмет на КТД, но те могат да залегнат и като клаузи в трудовия договор или в споразумението по чл. 107 КТ.

Поради договорната същност на КТД и принципа, че договорите действат само между страните, а по изключение и само в предвидените в закона случаи, и спрямо трети лица (чл. 21, ал. 1 ЗЗД), но само при пораждање на права, не и на задължения за третото лице, с КТД не може да се „ангажира осигурителния орган“. Това важи и в ДДСО, където допустимостта на колективното трудово договаряне е изрично уредена (чл. 232, ал. 1 и чл. 284 КСО). Това, което страните на КТД договорят относно ДДСО на работниците и служителите в предприятието, по никакъв начин не може да задължи осигурителния орган – дружество за ДСО. Колективният трудов договор не може и да създаде права за осигурителния орган. Това, което действието на КТД ще породи е задължението за работодателя-осигурител да осигурява работниците и служителите в неговото предприятие (тези, спрямо които КТД има действие), а това на практика означава задължение за заплащане и внасяне на осигурителната вноска в съответния фонд за ДСО (чл. 230, ал. 3, т. 2 и чл. 282, ал. 1, т. 2 КСО). Това юридическо задължение има трудовоправен характер. Чрез механизма на правно действие на КТД то ще се пренесе и ще стане елемент от съдържанието на индивидуалното трудово правоотношение на работника или служителя, спрямо когото КТД има действие. Въз основа на поетото трудовоправно задължение (неговото реално изпълнение), работодателят-осигурител ще стане страна на осигурителния договор с дружеството за ДСО, като самият договор ще бъде в полза на трето лице – работника или служителя като осигурено лице (чл. 235, ал. 2 и чл. 304, ал. 2 КСО)¹³. Може да се приеме, че клаузата в КТД за ДДСО на работниците и

---

¹³ За договора в полза на трето лице вж. **Кожухаров, Ал.** Облигационно право. Общо учение за облигационното отношение. Кн. първа. Нова ред. О. Герджиков. С.: Софи-Р, 1992, 80-86; **Калайджиев, А.** Договор в полза на трето лице. – Пазар и право, 2003, № 9; **Марков, М.** Облигационно право. Помагало, 75-78; **Башов, С.** Договор в полза на трето лице. Понятие и действие. – Собственост и право, 2016, № 10.

служителите в неговото предприятие, задължава работодателя да сключи осигурителен договор в полза на негов работник или служител.

Сключеният КТД ще породи и право на работника или служителя да бъде осигурен във фонд за ДСО. Това е субективно трудово право на работника или служителя, спрямо когото КТД има действие, и е част от съдържанието на индивидуалното му трудово правоотношение. Впоследствие при сключване на осигурителния договор между работодателя-осигурител и дружеството за ДСО, работникът или служителят ще бъде третото ползващо се лице, осигурено лице, което ще има осигурителни права по силата на осигурителния договор.

Колективното трудово договаряне в ДДСО е относимо само и единствено спрямо работодателите като осигурители и работниците и служителите като осигурени лица. Това е пряко следствие от същността, колективнодоговорната правоспособност, действието и социално-правното предназначение на КТД. В ДДСО осигурители и осигурени лица могат да бъдат и други правни субекти (вж. чл. 230, ал. 3 и ал. 4 и чл. 282, ал. 1 КСО). Това положение е и изрично уредено в чл. 232, ал. 1 и чл. 284 КСО чрез израза „извършвано от работодателя”, относим към ДДСО, както и от разпоредбите в КСО относно задължението на работодателя, който е осигурител на своите работници и служители, да прави вноски за такъв вид осигуряване. Такова задължение за работодателя може да възникне въз основа на клауза в трудов договор (споразумение по чл. 107 КТ) или клауза в КТД. При всички случаи на ДДСО внасянето на осигурителни вноски от осигурителите (предприятията осигурители) не задължава осигуреното лице да прави вноски за своя сметка (чл. 230, ал. 7 и чл. 282, ал. 2 КСО).

3. В Кодекса за социално осигуряване е уредена една съществена особеност по отношение на осигурителния договор в полза на трето лице.

Такъв вид осигурителен договор е възможен само и единствено в ДДСО – в ДДПО (чл. 235, ал. 1, т. 1, ал. 2 и ал. 3 КСО) и в ДДОБПК (чл. 304, ал. 2 и ал. 3 КСО). Той е следствие от клауза в трудов договор (споразумение по чл. 107 КТ) или допълнително споразумение по чл. 119 КТ за включване на такава клауза в договорното съдържание на индивидуалното трудово правоотношение, или на клауза в КТД, който има действие спрямо конкретен работник или служител. Третото ползващо се лице (бенефициерът) е работникът или служителят и сключеният между работодателя-осигурител и дружеството за ДСО осигурителен договор е правопораждащият юридически факт за възникване на вторичното правно качество „осигурено лице”. Особеността се изразява в законовото изискване, че при сключване на осигурителния договор в полза на трето лице се изисква предварително писмено съгласие от лицето, в чиято полза се сключва договорът, т.е. на бенефициера (чл. 235, ал. 3 и чл. 304, ал. 3 КСО). Тази изрично уредена от закона особеност при сключването на осигурителния договор, когато той е договор в полза на трето лице, всъщност е отклонение от общите правила в чл. 22 ЗЗД относно специфичната клауза „договаряне в полза на трето лице”. Това отклонение от общото правило се изразява в това, че предварителното писмено съгласие от лицето, в чиято полза се сключва договорът води до отпадане на действието на уговорката в полза на третото лице – субективното преобразуващо право на третото лице да приеме или не уговорката; при приемане на уговорката да отпадне правото на отмяна на уговарящия (стипуланта); не е възможна отмяна на уговорката от уговарящия и като следствие на това третото лице да загуби правото на приемане; не е възможно страните по договора (уговарящия (стипуланта) и обещаателя (промитента) да се споразумеят (нито предварително, нито с последваща уговорка) да променят третото ползващо се лице (бенефициера); не може в договора

уговарящият да си запази правото едностранно да посочи нов бенефициер. Предварителното писмено съгласие от лицето, в чиято полза се сключва договорът, е по същността си предварително (изначално) приемане на уговорката в негова полза. Със сключване на осигурителния договор настъпва директно придобиване на правата по договора от третото лице, както и възникване на вторичното правно качество „осигурено лице” във фонд за ДДСО. Не е възможен последващ изричен отказ от трето лице (бенефициера) да се полза от уговорката, т.е. от вече придобитите права по договора.

Съгласието от лицето, в чиято полза се сключва осигурителният договор, по правната си същност е едностранно адресно волеизявление¹⁴. То е предварително, защото трябва да бъде дадено и обективизирано в съответната форма (писмена форма, т.е. съставяне на документ) преди сключването на осигурителния договор. Писмената форма е форма за валидност на това едностранно волеизявление. Предварителното писмено съгласие от лицето, в чиято полза се сключва осигурителният договор, следва да се разглежда като условие на правото (*condicio iuris*)¹⁵. То не е част от фактическия състав на сделката (осигурителния договор), но е необходимо за пораждаване на правното ѝ действие. Нещо повече. Законът по императивен начин определя съотношението по време между съгласието на лицето, в чиято полза се

---

¹⁴ Неприемлива е конструкцията, че осигурителят прави предложение на третото лице да сключи осигурителен договор в негова полза, а съгласието, за което става дума в закона, всъщност е приемане на предложението. Неприемливо е съвпадането в съдържателно отношение на двете насрещни волеизявления, да се разглежда като сключване на договор между осигурителя и третото лице, по силата на който осигурителят се задължава да сключи с дружество за ДДСО осигурителен договор в полза на третото лице. Още по-малко може да се приеме, че в случая е налице обещаване на действието на трето лице (чл. 23 ЗЗД), като третото лице е дружеството за ДДСО. Не е налице договор, с който едната страна (обещател) – осигурител се задължава към другата (бъдещото осигурено лице), че трето лице (дружество за ДДСО) ще се задължи спрямо нея по силата на сключен осигурителен договор.

¹⁵ За правната същност и значението на условието на правото (*condicio iuris*) вж. **Таджер, В.** Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял II. С.: Наука и изкуство, 1973, 179-180, 197, 225-226; **Павлова, М.** Гражданско право. Обща част. Т. II. С.: Софи-Р, 1996, 46, 112; **Рачев, Ф.** Гражданско право. 2. изд. С.: УИ „Стопанство”, 2001, 375.

сключва осигурителният договор (едностранното му волеизявление), и самото сключване на този договор.

В по-широк смисъл, съгласието на третото лице, осигурител (друг осигурител) да сключи в негова полза осигурителен договор за ДДСО, всъщност е съгласие на третото лице да се включи във фонд за ДДСО и да придобие правното качество на осигурено лице в тази форма на социално осигуряване. Изискването на закона за предварително писмено съгласие от третото лице, в чиято полза се сключва осигурителният договор, е конкретно проявление на правния принцип за доброволност на участието във фонд за ДДСО, който е и изрично уреден в закона (чл. 209, ал. 1, т. 1 и чл. 260, ал. 1, т. 1 КСО).

При условие, че се сключи осигурителен договор между осигурител (друг осигурител) и дружество за ДСО в полза на трето лице, без да е налице предварителното писмено съгласие от лицето, в чиято полза се сключва договорът, то този договор е нищожен на основание чл. 26, ал. 1, предл. първо ЗЗД – противоречие със закона. Разпоредбите на чл. 235, ал. 3 и чл. 304, ал. 3 КСО са императивни (повелителни) правни норми, който правен извод следва от тяхното логическо тълкуване (употребения израз „се изисква“). Нищожността на такъв осигурителен договор в полза на трето лице е и поради противоречие с изрично уреден правен принцип – доброволност на участието във фонд за ДДСО¹⁶.

---

¹⁶ За противоречието с правен принцип като основание за нищожност, дори и когато той не е изрично формулиран и прогласен в конкретен текст вж. **Василев, Л.** Гражданско право. Обща част. 2. изд. Нова ред. Ч. Големинов. Варна: ИК „ТедИна“, 1993, 294; **Таджер, В.** Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял II, 248-249; **Павлова, М.** Гражданско право. Обща част. Т. II, 143; **Рачев, Ф.** Гражданско право, 395; **Герджиков, О.** Въпроси на противоречието със закона като основание за нищожност. – В: *Актуални гражданскоправни проблеми*. С.: БАН, 1983, 191; **Русчев, Ив.** Нищожност на договорите и едностранните сделки по чл. 26, ал. 1 ЗЗД. – Пазар и право, 2003, № 1, 10-11; **Радоилски, Л.** Трудово право на Народна република България. С.: Наука и изкуство, 1957, 288; **Стайков, Ив.** Клауза в трудов договор, която въвежда забрана за работа при работодател с конкурентна стопанска дейност. – В: *Развитие на правото в глобализацията се свят. Юбилеен сборник по случай 100-годишнината от рождението на акад. Любен Василев и проф. д.ю.н. Живко Сталев и 90-годишнината от рождението на проф. д.ю.н. Витали Таджер*. С.: Феня, 2013, 250-251. На

Може да се дискутира тезата, дали при липса на предварително съгласие на третото лице за сключване на осигурителен договор в негова полза, основанието за нищожност е липсата на съгласие (чл. 26, ал. 2 ЗЗД). Доколкото се прие, че в случая става въпрос за липса на едностранно волеизявление, с което предварително се приема уговорката в полза на третото лице, то това е липса на волеизявление (липса на воля)¹⁷. В българската цивилистика е анализирано, че „когато се говори за нищожни сделки поради липса на съгласие, обикновено се имат предвид сделките, при които едно трето лице или едно учреждение трябва да даде предварително своето съгласие”¹⁸.

Възможно е да се застъпи и становището, че в случая става въпрос за хипотеза на т. нар. „несъществуващи” или незавършени сделки. Липсата на елемент от фактическия състав на сделката, което е същността на основанията по чл. 26, ал. 2 ЗЗД, не е юридически укоримо, а само препятства конструирането на сделката¹⁹. Но предварителното съгласие на третото лице за сключване на осигурителен договор в негова полза не е елемент от фактическия състав на осигурителния договор и при неговата липса не може да се говори за незавършен фактически състав на сделката. Въпросът е за валидността на осигурителния договор, сключен от работодателя-осигурител

противно мнение е **Димитров, М.** „Закон по смисъла на чл. 26, ал. 1 ЗЗД. – В: *Бобчеви четения: Правната наука в чест на юриста проф. Стефан Бобчев. 160 години от рождението на проф. Стефан Бобчев.* С.: Издателски комплекс–УНСС, 2014, 286-288.

Необходимо е да се отбележи обстоятелството, че и двете разпоредби, които уреждат този правен принцип (чл. 209, ал. 1, т. 1 и чл. 260, ал. 1, т. 1 КСО) сами по себе си са императивни (повелителни) правни норми. В чл. 260, ал. 1 КСО законодателят е използвал формулировката, че ДДОБПК „се осъществява при спазване на принципите на”, докато в чл. 209, ал. 1 КСО изразът е „въз основа на принципите на”. Но дори и законодателят да не беше посочил изрично, че правният принцип трябва да се спазва, това произтича от много основни постулати в правото.

¹⁷ Вж. за разграничението на това основание за нищожност при едностранните и при двустранните сделки **Василев, Л.** Гражданско право. Обща част, 298; **Таджер, В.** Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял II, 259-260; **Павлова, М.** Гражданско право. Обща част. Т. II, 151-152.

¹⁸ Така **Цачев, Л.** Закон за задълженията и договорите. Текст, съдебна практика, литература и кратки бележки. Т. I. С.: Изд. „7М”, 1991, 127.

¹⁹ Вж. подробно **Таджер, В.** Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял II, 237-238, 258-259; **Герджиков, О.** Към понятието за нищожна сделка (1). – Год. на СУ. Юрид. фак. Т. 74, 1981, № 2, 169-173.

в полза на негов работник или служител, без последният като трето ползващо се лице, да е дал предварителното си съгласие за това, както императивно повелява законът²⁰.

4. Когато ДДСО, извършвано от работодателя, е договорено в клауза в трудов договор (споразумение по чл. 107 КТ) или допълнително споразумение по чл. 119 КТ, поради законното изискване за писмената форма за действителност на тези правни актове, то предварителното писмено съгласие на работника или служителя, в чиято полза ще се сключи осигурителният договор, се съдържа в самата клауза. Предварителното писмено съгласие на работника или служителя се инкорпорира в съгласието му да се включи такава клауза в съдържанието на индивидуалното му трудово правоотношение. При условие, че по време на съществуването на трудовото правоотношение, работодателят устно уведоми свой работник или служител за намерението си да сключи в негова полза осигурителен договор за ДДСО, то тогава е необходимо предварителното писмено съгласие от този работник или служител. В тази хипотеза, поради изискването за писмена форма, съгласието на работника или служителя следва да се материализира в документ.

5. Когато ДДСО, извършвано от работодателя, е договорено в клауза в КТД, и този КТД има действие спрямо конкретен работник или служител в предприятието (защото е член на синдикалната организация – страна по КТД или се е присъединил към него – чл. 57 КТ), също е необходимо предварителното писмено съгласие на този работник или служител, за да

---

²⁰ Проблемът в действителност е по-общ и се отнася за конкуренцията на основанията за недействителност (една сделка да бъде засегната едновременно от няколко основания за недействителност), и в частност дали основанията за нищожност по ал. 2 на чл. 26 ЗЗД принципно изключват тези по ал. 1 на същия член? Вж. различните становища в теорията **Василев, Л.** Въпроси на недействителните сделки в съдебната и арбитражната практика. – Правна мисъл, 1960, № 6, 87-118; **Таджер, В.** Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял II, 246-247; **Герджиков, О.** Конкуренция на основанията за нищожност. – Правна мисъл, 1979, № 2, 84 и сл.

може работодателят-осигурител да сключи с дружество за ДСО осигурителен договор в полза на работника или служителя. Предварителното съгласие на работника или служителя трябва да се материализира в нарочен документ. В хипотезата на присъединяване към сключен КТД (чл. 57, ал. 2 КТ), което се извършва чрез писмено заявление на работника или служителя до работодателя или до ръководството на синдикалната организация, също е необходимо изричното съгласие на работника или служителя, изразено в нарочен документ. Не може да се приеме, че писменото съгласие на работника или служителя работодателят му да сключи осигурителен договор в негова полза, се инкорпорира в писмено му заявление да се присъедини към сключения КТД. Двете писмени волеизявления имат различно предметно съдържание и различна целева насоченост. Но по важното е, че Кодексът на труда урежда алтернативата писменото заявление за присъединяване към сключения КТД да бъде адресирано до работодателя или до ръководството на синдикалната организация – по избор на работника или служителя. Дори и да се приеме, че в писменото заявление за присъединяване, когато то е отправено до работодателя, се инкорпорира и писменото съгласие на работника или служителя за сключване в негова полза на осигурителен договор, то това е абсолютно невъзможно, в хипотезата, когато заявлението за присъединяване към КТД е отправено до ръководството на синдикалната организация.

6. В действителност се разкрива една съществена особеност на правното действие на клауза в КТД, в която е договорено ДДСО, извършвано от работодателя. Освен класическото и типично действие на КТД спрямо лицата (персонално действие), по отношение на действието на тази колективнодоговорна клауза (нейното реално изпълнение и постигане на правната цел – осъществяване на ДДСО) е налице и един допълнителен

модалитет, който е уреден в закона – писменото съгласие на работника или служителя работодателят му да сключи осигурителен договор в негова полза. Едва с изразяването на писменото съгласие на работника или служителя, колективнодоговорната клауза за извършване на ДДСО от работодателя ще породи правно действие и то само спрямо конкретния работник или служител. В този случай писменото съгласие на работника или служителя също следва да се разглежда като условие на правото (*condicio iuris*) по отношение на пораждаване на правното действие на колективнодоговорната клауза. Правното действие на тази клауза (нейното реално изпълнение) е сключване на осигурителен договор между работодателя-осигурител и дружество за ДСО в полза на работник или служител (осигуреното лице). Това е така, защото чл. 235, ал. 2 и чл. 304, ал. 2 КСО императивно постановяват, че когато осигурителният договор се сключва между осигурител и дружество за ДСО, той е полза на осигурените лица. И веднага следва второто императивно изискване – предварителното писмено съгласие от лицето, в чиято полза се сключва осигурителният договор (чл. 235, ал. 3 и чл. 304, ал. 3 КСО). Така писменото съгласие от работника или служителя за сключване на осигурителния договор е условие на правото (*condicio iuris*) по отношение на пораждаване на правното действие на колективнодоговорната клауза. Самата клауза в КТД е следствие от уредената в закона възможност ДДПО и ДДОБПК, извършвано от работодателя, да бъдат предмет на колективното трудово договаряне (чл. 232, ал. 1 и чл. 284 КСО). Именно така трябва да бъде осмислена тази възможност за колективно трудово договаряне и респ. специфичното правно действие на колективнодоговорна клауза с такъв предмет.

7. Поставя се въпросът, когато в КТД се включи клауза за ДДСО, извършвано от работодателя, този КТД има действие спрямо конкретен

работник или служител и той е дал съгласието си работодателят му да сключи осигурителен договор в негова полза, какво става, ако работодателят-осигурител не сключи осигурителен договор с дружество за ДСО? Налице е неизпълнение на КТД в тази му част. Пред работника или служителя се открива възможността да предяви осъдителен иск спрямо работодателя за реално изпълнение на тази колективнодоговорна клауза (чл. 59 КТ). Петитумът на иска е да се осъди работодателя да сключи с дружество за ДСО осигурителен договор в полза на този работник или служител. Това е пример на иск за реално изпълнение при неизпълнение на конкретно задължение на работодателя по сключен КТД.

При сключен осигурителен договор между работодателя-осигурител и дружество за ДСО в полза на работник или служител, когато работодателят-осигурител не изпълнява задълженията си по този договор, проблемът стои на друга плоскост. Но все пак може да се открие връзка между неизпълнението на задължения по осигурителния договор и клаузата в КТД. Неизпълнението на задълженията по осигурителния договор от работодателя-осигурител на практика суспендира действието и правната цел на колективнодоговорната клауза относно ДДСО. Тази хипотеза поражда и множество други въпроси, както по отношение на осигурителния договор (иск за реално изпълнение, прекратяване на договора), така и такива, свързани с действието на КТД. Те следва да бъдат предмет на отделно научно изследване.